

DUQUE, Eladio: *Las relaciones de discurso*, Madrid: Arco/Libros, 2016; «Cuadernos de Lengua Española», 127.

JOSEP BESA CAMPRUBÍ
 Universitat de Barcelona
 jbesa@ub.edu

També denominades *relacions retòriques* o *relacions de coherència*, Eladio Duque ens ofereix en aquest llibre una proposta d'ordenació de les *relacions de discurs*, és a dir, dels tipus de connexió semàntica entre els enunciats del text, i que són responsables del que se n'ha dit coherència textual. Duque segueix de prop la Teoria de l'Estructura Retòrica, o TER (MANN & THOMPSON 1988), potser la línia de recerca en aquest camp que ha tingut més impacte, però la sotmet a una revisió profunda. De la TER en manté: (a) la distinció entre relacions multinuclears i relacions mononuclears (amb un canvi de nomenclatura: Duque les denomina, de manera més transparent, relacions lineals i relacions jeràrquiques, respectivament) i (b) la definició de les relacions. Per contra, (a) conserva de la llista de relacions només aquelles que són més freqüents en el corpus de relacions en espanyol *RST Spanish Treebank* (DA CUNHA, TORRES MORENO & SIERRA 2011) —així, de vint-i-quatre relacions passem a setze—, (b) agrupa les relacions en categories o famílies, i (c) identifica les relacions afins, és a dir, aquelles amb les quals es pot confondre cada relació. Les dues darreres operacions constitueixen sens dubte la innovació més important del llibre: gràcies a elles tenim no una *llista* additiva de relacions, sinó un *mapa* de relacions molt útil a l'hora d'afrontar l'anàlisi de l'estructura semàntica dels textos. A més, seguint la línia de treballs previs (DUQUE 2011 i 2014), en el tercer i darrer capítol l'autor estudia els senyals lingüístics que ens permeten identificar els diferents tipus de relacions.

Les famílies de relacions que considera Duque es basen en els principis tradicionals que regeixen la connexió entre les idees, els quals es remunten al *Tractat de la naturalesa humana* (1739) de David Hume, i són, com és sabut, la semblança, la contigüitat i la causalitat. Per fer-nos entendre l'especificitat de cada principi, Duque ens presenta diferents situacions que il·lustren aquests tres trajectes que pot seguir el «tren de les idees» (se serveix també, així mateix, d'un símil cinematogràfic). D'aquesta manera, hi ha *semblança* si pensem en un objecte, com ara un llibre, i passem a pensar en un objecte de la mateixa classe, és a dir, en un altre llibre (en termes de llenguatge cinematogràfic, tenim una successió de plans diferents que indueixen l'espectador a comparar, és a dir, a trobar punts de semblança i de diferència entre ells). Hi ha *contigüitat* o *ampliació* si pensem en una habitació d'una casa i passem a pensar en els quadres de les parets o en la següent habitació de la casa (un únic pla seqüència que progressa o bé mitjançant desplaçament lateral, mostrant noves entitats contigües en l'espai o en el temps, o bé mitjançant acostament i allunyament, aprofundint en els detalls d'entitats introduïdes prèviament o presentant el context en què es troben aquestes entitats). I hi ha *causalitat* si pen-

sem en la mort d'un ésser estimat i passem a pensar en el dolor que aquesta mort ens produeix (tant podem tenir un únic pla com una successió de plans diferents: el que importa és que l'espectador ha de reconstruir la trama del discurs amb plans absents, però implícits, que relacionen els esdeveniments presentats).

Duque sembla ordenar les tres famílies de relacions en un continu de menys a més informativitat (i diem «sembla» perquè no és explícit en aquest punt), raó per la qual la seqüència *semblança-contigüïtat-causalitat* que acabem de veure esdevé, en el capítol central del llibre —en què l'autor explica amb detall les característiques de cada família de relacions (i de cada relació particular en el si de la seva família)—, *contigüïtat-semblança-causalitat*. En efecte, les relacions de contigüïtat «presentan sus miembros como conectados en el orden natural de las cosas. No hay discontinuidades entre ellos y la operación perceptiva que proponen es una progresión espacial o temporal» (p. 23); en canvi, les relacions de semblança «no se basan en el orden natural de las cosas y en ellas no interviene la progresión espacial o temporal, sino la interrupción y comparación», i són, «por norma general, relaciones más informativas que las de contigüidad» (p. 33). Per la seva banda, les relacions de causa «requieren la participación activa del receptor y son muy informativas» (ps. 39-40).

I defensa que, dins de cada família, hi ha relacions més prototípiques o centrals que altres. Així, són prototípiques, a la família de les relacions de contigüïtat, l'elaboració i la seqüència (i són perifèriques la resta: la circumstància, el fons, la preparació i la interpretació); a la família de les relacions de semblança, són prototípiques la llista i el contrast (i no ho són, en canvi, la reformulació i l'antítesi); i a la família de les relacions de causalitat ho són la causa, el resultat i la condició (i no l'evidència, el mitjà i el propòsit). Partint d'un mateix enunciat inicial, els tres segments següents il·lustren relacions de discurs prototípiques de cada una de les tres famílies:

1. *El Joan neteja la boca del nen amb un mocador. Té els ulls brillants.* (Elaboració)
2. *El Joan neteja la boca del nen amb un mocador. La Maria dona menjar al gat.* (Llista)
3. *El Joan neteja la boca del nen amb un mocador. El nen es posa a plorar.* (Causa)

Com hem dit abans, un dels encerts del llibre és la identificació de les relacions afins i, doncs, de les relacions amb les quals es podria confondre cada relació. Així, per posar només un exemple, de la relació de llista se'ns en diu que és propra a les relacions d'elaboració i de seqüència; l'autor, però, indica les pistes que ens poden ajudar a distingir-les:

Tanto la relación de Lista como la de Elaboración están especializadas en la progresión temática, pero mientras que la Lista introduce entidades indepen-

dientes en cada uno de sus miembros, la relación de Elaboración recupera entidades previamente introducidas. Igualmente, la relación de Lista es cercana a la de Secuencia, ya que las dos son relaciones lineales que introducen múltiples elementos para construir un conjunto. Sin embargo, en la relación de Secuencia, frente a la de Lista, estos elementos están siempre ordenados temporalmente.

La sistematització dels senyals que permeten identificar les relacions que Duque fa en el darrer capítol és també d'allò més encertada, i és un complement ben útil: el viatge, que ha començat amb la coherència, acaba de manera natural i lògica amb allò que la manifesta i que ens ajuda a detectar-la: la cohesió. Duque distribueix el terreny en senyals no anafòrics i senyals anafòrics: dins el primer camp inclou els marcadors del discurs (sovint denominats també connectors parentètics), les estructures paral·leles, els canvis de tòpic, els marcs temporals, els adverbis de l'enunciat i de l'enunciació, els gerundis i participis absoluts, el temps i l'aspecte verbal, la modalitat enunciativa, el lèxic, i el gènere i el format textual; dins el segon, les anàfores coreferencials, les anàfores amb valor proposicional i les etiquetes discursives (LÓPEZ SAMANIEGO 2014), els adverbis demostratius, els dítics textuais i les expressions metadiscursives, les anàfores associatives i les catàfores.

Fent llum en l'esmunyedissa qüestió de les relacions de discurs, doncs, Duque contribueix al coneixement de la construcció de la coherència textual i posa al nostre abast un estudi d'una gran utilitat. Sempre amè i clar, i mai dogmàtic, en traurà profit tota persona interessada en la gramàtica interoracional, ja sigui de l'espanyol o del català, que en aquest àmbit són molt semblants.

BIBLIOGRAFIA

- DA CUNHA, TORRES MORENO & SIERRA (2011): I. Da Cunha, J.M. Torres Moreno i G. Sierra, «On the Development of the RST Spanish Treebank», dins *Proceedings of the 5th Linguistic Annotation Workshop. 49th Annual Meeting of the ACL*, ps. 1-10.
- DUQUE (2011): E. Duque, «Integración de conocimiento en las relaciones de discurso», *Tonos. Revista Electrónica de Estudios Filológicos*, 21. En línia a: <<https://www.um.es/tonosdigital/znum21/index.htm>>
- DUQUE (2014): E. Duque, «Signaling causal coherence relations», *Discourse Studies*, 16.1, ps. 25-46.
- LÓPEZ SAMANIEGO (2014): A. López Samaniego, *Las etiquetas discursivas: cohesión anafórica y categorización de entidades del discurso*, Pamplona: Eunsa.
- MANN & THOMPSON (1988): W. Mann i S. Thompson, «Rhetorical Structure Theory: Toward a Functional Theory of Text Organization», *Text*, 8.3, ps. 243-281.